

Hurtig navigation gennem informationshavet

Der findes i dag tusindvis af databaser, og antallet vokser dag for dag. Nogle lynkriterier til kvalitetsvurdering kan give forskere og studerende et forspring.

Af Volkmar Engerer ve@statsbiblioteket.dk og Irene Stadsgaard irs@statsbiblioteket.dk, Statsbiblioteket

Engang var det så nemt. På det lille institutbiblioteket stod alle bøger, der skulle bruges, linet op på en hylde, og på hylden nedenunder ventede fagets bibliografi på at blive konsulteret af fagets forskere og studerende.

For alle var det naturligt, de tænkte ikke videre over det, og kunne, sådan set, efter nogle få opslag koncentrere sig om at skrive ordentlige afhandlinger og holde velbesøgte forelæsninger.

Nogle krav: masse, kvalitet og hurtighed!

I dag er det anderledes. Forskere og studerende har adgang til utrolig store mængder information, og den, der er i stand til at forarbejde mest fra dette bjerg, har allerede det første forspring i forhold til sine kolleger. Det er *massekravet*. Da den mængde af information, der kan puttes ind i en plaget forskerhjerne, nok alligevel er begrænset, kommer kvaliteten af informationen i spil. Alt andet lige, erobrer den forsker eller studerende, som øger andelen af ”god” og relevant information i sin læsepulje, sig igen et forspring. Det er *kvalitetskravet*. For det tredje, igen alt andet lige, vil den forsker, der hurtigere end de øvrige kan få fingrene i mange (masse) gode (kvalitets)artikler, bøger, og andet materiale, igen kunne skaffe sig et forspring i forhold til sine kolleger. Det vil vi kalde for *hurtigkravet*.

Masse-, kvalitets- og hurtigkravene beskriver således en vel fungerende informationsinfrastruktur for ambitiøse forskere og studerende. Kravene garanterer, naturligvis, ikke gode forskningsresultater eller karakterer, de hører blot til forudsætningerne. Tænke må forskeren og den studerende selv, der må biblioteket blive udenfor. Det hører altså til forskerverdens basale kompetencer hurtigt at kunne skaffe sig tilstrækkelig meget information af den relevante slags. At skrive artikler, bøger og tænke kreativt og originalt er ikke længere nok.

Og nu er vi tilbage ved vores udgangspunkt: Det moderne fags hylder er ikke lavet af træ, men af en computer. Bøgerne og bibliografierne er heller ikke længere på papir. De kommer i bytes og bits, og biblioteket er ikke mere så meget et rum mellem mursten eller beton, men et virtuelt rum møbleret med smarte bibliotekskataloger, brugergrænseflader af forskellig slags og ”pakker”, der skal vælges imellem. Hvis forskere under disse vilkår vil leve op til fagets krav, må de kunne navigere hurtigt igennem informationshavet og få de bedste fisk i nettet.

Lynkriterier

Vores ”lynkriterier til databasevurdering” er et forsøg på at give nogle navigationsmærker, som forskerne kan bruge til at vælge en base til eller fra. Erfarne forskere ved naturligvis, hvad der er relevant information, og at det er vigtigt at få tilstrækkeligt af den – og helst hurtigt. Men sjældent er kriterierne bevidste. De færreste kan normalt sætte ord på, hvorfor de favoriserer den ene base frem for den anden, og at gøre kriterierne bevidste og præsentere dem i en struktureret form (skema) kan have den fordel, at brugerne kan anvende skemaet på (i princippet) alle digitale ressourcer og med tiden økonomisere deres udvalgsproces.

Vi har afprøvet lynkriterierne i foråret 2010 i kurset ”De tre perler”. Her gennemgik vi først vores 10 kriterier, og bad kursisterne om at bedømme en base i forhold til det pågældende kriterium. Det hele skulle gå hurtigt (max 5 minutter), derfor lynkriterier. Efter det skulle kursisterne gelejdes gennem den egentlige udvalgsproces (se ”De 4 afgørende spørgsmål” i skemaet), som omfattede tre punkter: brugervenlighed, størrelse/faciliteter og fagligt niveau, som kursisterne skulle tage stilling til på baggrund af de 10 kriterier. Efter alt det kommer så det sidste og afgørende spørgsmål: Vælger jeg denne base eller ej? Vores erfaring viste, at kursisterne hurtigt forstod meningen med kriterierne, og at denne hurtigprocedure kunne bidrage til en mere reflekteret og økonomisk tilgang til fagets mange ressourcer.

Skemaet er målrettet til den studerende og forsker, som skal finde relevante databaser til sine emnesøgninger. Endvidere baserer skemaets 10 kriterier sig på den informationelle infrastrukturens tre krav, masse, kvalitet og hurtighed, som beskrevet indledende. Skemaet er planlagt anvendt på ét af de første litteratursøgningskurser for nye studerende, men kan med fordel også formidles til forskere.

De 10 kriterier

1. Tilgængelighed og adgang. Hvor finder du den? Link på nettet? Statsbibliotekets databaseliste, vengerer/delicious, Adgangskode? Adgang hjemmefra? Hvilken form (CD-Rom, netbaseret ...)
2. Betaling / gratis. Koster den noget? (Fri adgang til Statsbibliotekets baser betyder ikke at baserne er gratis!)
3. Formelt indhold. Hvilken tidsperiode dækker den? Beskrivelse i Databaselisten. Udgiverens beskrivelse

4. Uformelt indhold. Hvad kan du forvente at finde? Hvilke typer litteratur? Hvilke emner? Fokus på europæisk / amerikansk litteratur? ”Grå” litteratur?
5. Producent / udbyder. Hvem udgiver den? Hvem er ansvarlig? Hvem vedligeholder den? Kvalitet! Redaktører, forlag ...
6. Original webressource? Baserer databasen sig på et trykt værk, eller er den født elektronisk? Begge dele kan være godt/skidt!
7. Abstracts. Er der abstracts med? Abstracts er små indholdsversigter til de enkelte referencer, som gør det enklere at bedømme relevansen
8. Fuldtekst vs. referencer. Fuldtekst eller kun referencer? Eller blandet?
9. Søgefaciliteter. Fritekst, indeksopslag (forfatter, titel, m.m.), tesaurus og emneord, systematik, muligheder til at kombinere og gemme søgninger ...
10. Eksport. Hvordan kan du arbejde videre med referencerne? Kan du eksportere posterne til dit referencværktøj? (RefWorks EndNote ...) Sende dem til din e-mail?

De 4 afgørende spørgsmål:

- A. Hvor brugervenlig er databasen?
Ikke til at bruge / Delvis / Meget enkelt!
- B. Hvor udbygget er databasen?
Byder ikke på mange muligheder / Ikke helt dårlig, men heller ikke i top / Rigtig mange features!!
- C. Sikrer databasen et vist fagligt niveau?
Alt l... kommer med / Både og ... / Kun gode bidrag, super!
- D. Er databasen indholdsmæssigt egnet til min problemstilling
Næ, væk med den ... / Ja, muligvis ... / Den tager jeg!

Kriterier og krav

Kriterium 1, ”Tilgængelighed og adgang”, opfordrer til at undersøge, hvordan man finder de baser, som biblioteket giver adgang til. I skemaet er noteret forskellige muligheder med udgangspunkt på Statsbiblioteket. Kriteriet henviser til hurtigkravet ovenfor.

Kriterium 2, ”Betaling/gratis”, er måske af mindre interesse for den enkelte, som i reglen er campusbruger og udstyret med alle nødvendige rettigheder, men der bør være opmærksomhed omkring, hvem der egentlig stiller redskaberne til rådighed. Er det en gratis base? Betales den af studiet? Af biblioteket? Eller er det en landsdækkende fælles service? Her kommer især kravene masse (betaling begrænser kvantitet af information) og kvalitet (Kan man købe sig til kvalitet?) i spil.

Kriterium 3, ”Formelt indhold”, støtter brugeren i at bedømme om basen faktisk dækker hans interesseperiode, om den går langt nok tilbage, eller om han får det nyeste med. ”Formelt indhold” sigter mod kvalitet.

Kriterium 4, ”Uformelt indhold”, dækker de mere implicite, udtalte egenskaber af en base, som kunne være en bias på bestemte materialetyper (først og fremmest artikler) eller fokus på bestemte videnskabelige traditioner. Kriteriet henviser, ligesom ”Formelt indhold”, til kvalitet.

Med i alt 14 kriterier og spørgsmål navigerer man enkelt gennem informationshavet.

Kriterium 5, ”Producent/udbyder”, sensibiliserer for, om producenten er et anerkendt forlag eller et anerkendt universitet. (kvalitet).

Kriterium 6, ”Original webressource?”, stiller skarpt på, at det kan være vigtigt om en database er udviklet på grundlag af en papirudgave eller er født som netressource. Det kan have stor betydning for, hvilke registre der findes, eller om der er udviklet en tesaurus specielt til dette produkt. Kriteriet har med hurtighed at gøre (netfødte faciliteter er som regel hurtigere), men har også, i mindre grad, med kvalitet at gøre (digitaliserede ressourcer arver en del af autoriteten fra deres status som trykte værker).

Vi dropper her en decideret gennemgang af kriterierne 7-10, da vi tror at have vist opbygningen og tankerne bag vores skema og hele ”hurtigproceduren”. Kun i stikord: kriterium 7 (”Abstracts”) – kvalitet, kriterium 8 (”Fuldtekst vs. referencer”) – hurtighed, kriterium 9 (”Søgefaciliteter”) – masse, kvalitet, hurtighed, og kriterium 10 (”Eksport”) – hurtighed.

Hvad vi tror på

For det første tror vi på, at dette skema er alment nok til at kunne bruges i mange sammenhænge i biblioteksundervisningsforløb, både til forskere, ph.d.-studerende og almindelige studerende. For det andet beror kriterierne på forskningens tre krav – masse, kvalitet og hurtighed, hvad der sikrer biblioteksaktiviteterne en realistisk forankring i deres kunders miljøer. For det tredje sigter skemaet mod bevidstgørelse og refleksion og etablerer dermed en fast procedure, der målrettet guider til valg/fravalg af en ressource.